

מחבר 77 תא 124-125
מח 14 (מא-11) (1990)

כשהיא נוגעת בטרגדיה

המבנה הכמו-אוטוביוגרפי של "ובצפיפות" מקבץ שירים מארבעת ספריה הקודמים של בריוסף, ומתברר אולם עם השירים החדשים למה שנראה כמקשה טבעית אחת. אולם למרות שהסלקציה מתוך ספריה הקודמים נבונה בדרך-כלל, דווקא השירים העוסקים בכתיבתה של בריוסף כנושא עיקרי, וחותמים את הקובץ החדש-ישן — חושפים את חולשותיה וכמעט מנציחים את האמירה המעורפלת, את מצב הצעקה למחצה שאפיין את ספריה הקודמים.

כך למשל השיר "שירתי": "בין שורות העוגיות התופחות בתבנית/ מתנפחת גם השירה, בלתי נמנעת/ כמו נפחה אלמונית של בתולה אדומת לחיים/ קמה להשתחוות בעזרת נשים/ עוצמת עיניה ומחויורה, מתעלפת מבושה/ דקה מרקה/ משאירה רק ריח מתנדר, רק ספק/ של עברה."

לא הייתי מביאה כאן את השיר הלא מבריק במלואו, לולא סברתי שהספר — בכללותו — משאיר יותר מ"ריח מתנדר" או מ"ספק של עבירה".

נדמה שיותר מכל — ושוב כמכלול — מציג הספר מצוקה גוברת והולכת ותהליך שמבחינה פואטית מתנקה יותר ויותר מהתייפפות, נצמד לא למחוות הגרנדיוזיות אלא לפרטים קטנים ואנושיים ובונה מתוכם זעקה משכנעת. זעקה זו מגיעה בשירים האחרונים לזיכרון ולמיצוי כשהיא נוגעת בטרגדיה המשפחתית הנוראה — התאבדותו של בן.

הפאזל השירי של ישן וחדש, ללא חציצה, ללא חלוקה לשערים — משחזר בעיקרו את הפאזל המורכב של חיי-משפחה. כבר בשירים מוקדמים המכונסים כאן מנסחת הדוברת, במה שנראה כמדועות אינטואיטיבית יותר מאשר הגותית, את האמביולנטיות שבבסיס קיום שגרת חיי-המשפחה. השירים משרטטים את העבותות החושניים בהם קשורה האם לילדיה, אולם השימוש השכיח במטפורות של בליעה יוצר תמונה מקבילה ומאיימת של בית הממתקים של המכשפה מאגדת הגול וגרטל. לפעמים הבית הזה נועל בתוכו דווקא את האם. למשל: "כאשר נספג החלב בתינוקות והשמן בבצק/ למה לא אספג גם אני אל קיפולי משאלותיכם? ולו כתפוח אדמה באדמה.// אבל חוקי הכימיה נותנים לי שוויון זכויות רק למראית עין/ היסודות מארחים אותי לשעה/ קלה בבית העשוי עוגות ותינוקות/ עד שיוסק התנור" ("בבית", 41, מתוך ספר שיריה השלישי). אבל גם כאן האם — קורבן הביתיות — היא גם מפעילת האלימות בפרוטנציה.

או בשיר שלא נכלל בקובץ האחרון: "כשאני קוראת לכם/ את השירים האהובים הרועדים/ ומתבוננת והצחות/ הופכות האותיות למולגות/ וסכינים מורחים לכם את התמאה/ על פרוטות לחם עבות ולבנות" ("כשאני קוראת", מתוך "מתנות קופצות", הקיבוץ המאוחד 84, עמ' 45).

כלומר יש כאן יחסים מעגליים של בליעה והיבלעות (אותם ניתן לאתר גם בשירים נוספים), ובסך-הכל נראה כי האם כלאה את עצמה — אולי כסופר-אשה מודרנית/ טיפוסית — בתפקיד כפול ומעיק של ספקית השירותים הביתיים כמו-גם אדם שיש לו קריירה וקיום גם מחוץ למעגל הביתי-משפחתי. לא פלא שהמטבח מחלחל במידה כזאת לעולם השירי שלה, אולם ברור שמטבח זה מעורר בה אגרסיה. "[...] במטבח/ הכל ערוך/

על השולחן פנים אל פנים/ המולג שלי כמעט נוגע בסכין שלך/ קצות שערותי סמוכות לעורק צווארך./ המאוורר מוציא ומכניס לראש שלי/ אוויר שלוק מן הראש שלך" ("שולחן המטבח", 30, מתוך "לולא היה עלי למהר", 71).

כמוכן שלאגרסיה מתווספת גם תחושת-אשם מתמדת וכן צורך לשמר את הקיים ולשמש ציר הבית באמצעים המאוד צנועים של שמן רהיטים, מגהץ, וריח "של בצק שמרים/ שלחוכו אני נועצת אצבעות ביום שיש/ מנסה להחזיק כמה שיש".

מערך השירים כונה תחושה גוברת של חסיסה פנימית, של חרדה ושל קטסטרופה מתקרבת. אולם כל-עוד הם מהווים איום מעורפל בלבד, גם הביטוי השירי נשאר מודע רק למחצה וכמעט לעולם לא נקי לגמרי מקלישאות חברתיות חבוטות על נשים. "תוכל לומר שנשים מאריכות ימים בזכות הכושר הזה/ לבכות מדי פעם על

לא דבר/ כמו למשל פרלוד של באך" ("שירי עינים", 31) — היא אחת הגרועות שבהן. אולם כשהאסון מתממש הוא מביא אתו שירה אחרת לגמרי: חשופה, חריפה, נקייה ומרגשת. "מיד החזקתי את האיש, הדקתי אותו, לחצתי את חלקיו בכל שירי בטני, כמו נגר, אחרי שהלביש את כליכות המתכת על הארון שהתפרק פתאום, מברג ומברג את ידית המכשיר, ונאנק קצת עם הידוק איבריו הפנימיים, ככה הדקתי אלי את האיש, בעמידה, בכל זוויות הברזל שנמצאו בי, כשהרופא יצא ואמר שהילד שלנו לא" (כליכות", 63).

ובשיר אחר, קצת יותר אופייני מבחינה קצבית וסגנונית: "[...] עכשיו אני מנסה להגמל מכאב המכה של המוסיקה/ ומהנוכחות של מותך בידי, של חייך/ מרגע שרציתי מאוד ללדת אותך, / ברזון צהוב צוחק, של העצב/ שטרף את עיניך לנגד עיני, של הרוך, החיכים, החוכמה/ והכוח השקט/ שבו נתתי לך לרמות אותי/ וקשה לי ככך להבטיח לך או לקיים" ("שאלת אותי", 70).

הפשטות והישירות שבה מתמקדת בריוסף דווקא בפרטים הקטנים של האובדן — אמינה ומרגשת. כך למשל היא מציינת "לא חבוא אלי

עוד לבקש/ שאטול לך את הצפורנים/ בידך הימנית" ("רשות", 77). והרי זה פרט קטן ובנאלי ודווקא משום-כך מיטיב לשקף געגועים. ולעומת-זאת, מול האובדן גם ההיבטים המעיקים של הביתיות נעשים מושא לנוסטלגיה בחלימה: "והייתי מוטלת בתוך ערמת חיתולים ותלולים/ של קליפות תפוחים והיו עלי/ זוחלים גדולים וקטנים/ והייתי רכה ומאושרת" ("עוד חלום", 78).

בשירים המאוחרים כרונולוגית מגיעה בריוסף לאמירה חשופה יותר, כמעט משוחררת מכבלי המנייריזמים "הנשיים" היותר מציקים שלה, ומתקרבת לאמירה נקייה ומדויקת. היא מטפלת באיפוק וביישר בנושא הטעון ועתיר המיתוסים של האמהות ומתחילה לשקף חלק מהבעיות של האשה המודרנית, שגם היא עדיין שבוית מיתוסים. ועם-זאת קשה לדעת אם אכן מגמה זו תתבסס בכתיבתה של בריוסף. דווקא דבקותה בהצהרות פואטיות ותיקות כמו "שירתי", "בהרף שירים", ו"מינואט" — המופיעות כאן כמעט בנעילת הקובץ — עושה לסיוג הציפיות. אולם במקום או במאוחר יהא עליה להחליט אם הצהרות אנמיות אלו עדיין מגדירות את המצע השירי שלה.